

Feminist Post-structuralist discourse analysis as a qualitative method

**Omid Momtaz^{*}, Mohamad Reza Gholami Shekarsaraee^{**}
Hasan Chavoshian^{***}, Hadi Noori^{****}, Mohammad Amin Sorahi^{*****}**

Abstract

Discourse analysis is one of the types of qualitative methods and an interdisciplinary approach in social sciences, which is interested in the systematic study of the structure, function and process of speech and writing production, following extensive scientific-cognitive changes in various disciplines of social and human sciences. Speech and writing. Based on different definitions of discourse, a variety of methodological analyses have been presented, among which dialogue analysis and critical analysis of discourse have historically been the dominant methods. This research aims to introduce the feminist poststructuralist discourse analysis approach as one of the relatively new and actually the fourth generation of discourse analysis methods, which has gained increasing popularity among researchers and, of course, it has affinities with two dominant methods of discourse analysis, namely, conversation analysis and critical discourse analysis. This approach is based on the principles of poststructuralist feminism and follows principles such as reflexivity, deconstructive approach, and

* PhD candidate in Cultural Sociology, Social Science department, Faculty of Literature and Humanities, University of Guilan, Rasht, Iran (Corresponding Author), montazomid@gmail.com

** Assistant Professor of Social Sciences Department, Social Science department, Faculty of Literature and Humanities, University of Guilan, Rasht, Iran, mgholami2014@yahoo.com

*** Associate Professor of Social Sciences Department, Social Science department, Faculty of Literature and Humanities, University of Guilan, Rasht, Iran, hasanchavoshian@gmail.com

**** Assistant Professor of Social Sciences Department, Social Science department, Faculty of Literature and Humanities, University of Guilan, Rasht, Iran, h.k.noori@gmail.com

***** Associate Professor of English Language and Literature Department, Faculty of Literature and Humanities, University of Guilan, Rasht, Iran, aminsorahi@guilan.ac.ir

Date received: 11/12/2023, Date of acceptance: 03/02/2024

feminist focus. In this approach, various data sources are considered, including various types of oral and written texts, as well as a range of diverse voices, utilizing polyphony and heteroglossia in this regard. This approach also uses dimensions such as Synchronic-Diachronic dimensions, Connotation-Denotation, and intertextuality in the analysis of texts.

Keywords: Discourse, Post Structuralism, Feminism, Heteroglossia, Intertextuality.

introduction

Discourse is verbal or written communication that has unity, meaning, and purpose. In linguistics, discourse refers to a unit of language that is longer than a sentence. When you analyze discourse, you examine how the language is used to construct connected and meaningful texts. One crucial thing that can't be neglected when it comes to discourse is the context. In linguistics, there are different ways to classify contexts. Here is one such classification:

1. Linguistic context: The relationship between the words, phrases, sentences, and paragraphs. For instance, the participants must know where they are in time and space. It affects the expressions they use and the way they are interpreted.
2. Situational context: The relationship between the participants, the environment, time, and place in which the discourse occurs. Situational context is usually approached through the concept of register, which focuses on the interrelationship of language and context.
3. Cultural context: The culture and customs of epoch in language communities in which the speakers participate. Language is closely connected to the social structure and value system of society. Therefore, it's influenced by such factors as social role and status, sex, age, etc.

Method Definition

Feminist poststructuralist discourse analysis is a new and emerging theoretical perspective and methodological approach to discourse analysis studies. This approach is an approach for analyzing intertextual discourses in spoken interaction and other types of text that uses the poststructuralist principles of complexity, plurality, ambiguity, connection, recognition, diversity, textual mischief, function and transformation. The feminist point of view in the post-structuralist analysis of the discourse considers the gender distinction as the dominant discourse among competing discourses during the

analysis of text types. Feminist poststructuralist analysis considers gender distinction as one of the most pervasive discourses among many cultures in terms of its organized power in distinguishing between people based on gender and sexual orientation (Baxter, 2003). This definition of FPDA is derived from the ideas of Bakhtin (1981) and poststructuralists such as Derrida (1987) and Foucault (1980). Also, this definition is inspired by the works of Walkerdin (1998) and Weeden (1997).

The principles of the method

Self-reflexivity is one of the basic principles of the feminist post-structuralist approach to discourse analysis, which of course shares this principle with CA and CDA, which means that all three approaches are self-reflective regarding their expansion as "knowledge". Users of the FPDA approach should clarify their theoretical positions and specify the epistemological assumptions that are used in any discourse analysis.

Second, this approach requires self-reflexivity on the acquisition of technical vocabulary or "fundamental rhetoric". This means being aware that technical terms are not capable of describing objective realities in a non-problematic manner. Researchers constantly need to question the assumptions and knowledge that are placed in the form of "analytical terms".

Third, feminist poststructuralist analysis of the discourse requires self-awareness of the textuality of the research process and the phenomenon that every research includes a set of choices and authoring mechanisms. According to the post-structuralist perspective, all activities and searches for knowledge lead to the creation of a world and therefore, research itself is a discursive and fundamental construction.

The second basic principle is the constructive approach. The focus of feminist and poststructuralist analysis is the motivation to question things, to deconstruct the constructions and structures around us, although not in the nihilistic or relativistic sense that is sometimes stereotypically associated with deconstructionism, but in order to reveal the possibility of juxtaposition and interaction between established and new ideas.

The third basic principle in this approach is to find the focus of feminist activity. Third-wave feminism, or post-structuralist feminism, has tried to reduce and resolve the tensions and contradictions that lie in the liberating agenda of modernist feminism.

Approach to data

FPDA has developed an approach to data that is significantly different from conventional approaches in discourse analysis. A powerful source of data for FPDA

users, apart from transcripts of conversations and written texts, is data from a range of different voices, for example, the voices of the research subjects themselves, other members of the research team, theorists in the same The author's own domain or voice. Polyphony and heteroglossia or competing voices and narratives are structures that can be useful in this context.

Text analysis

In this approach, various dimensions and cases have been considered for the analysis of the text, which include the Synchronic - Diachronic, Connotation and Denotation, and intertextuality.

Discussion

Overall, the FPDA framework has made significant contributions to the field of sociolinguistics and communication studies. This framework provides a comprehensive insight through which to examine the complex interactions of subjects in discourse and to clarify how individuals engage in communicative strategies to maintain social harmony and navigate sensitive situations. Baxter's work has deepened our understanding of how subjects negotiate positions of power in a wide range of social contexts.

Most importantly, Baxter's research provides valuable insights into the social value of understanding the interaction of feminism and poststructuralism in discourse. In a highly diverse and interconnected world, effective communication is critical to maintaining productive and positive relationships across cultural, social, and professional boundaries. By clarifying the complexities of social relations between genders, Baxter's framework equips people with the necessary knowledge and skills to navigate different social situations with tact and respect. This understanding has the potential to contribute to more harmonious interactions, increase cooperation and reduce conflicts in various social contexts.

Bibliography

- Aranda, K. (2006). Postmodern feminist perspectives and nursing research: A passionately interested form of inquiry. *Nursing Inquiry*, 13(2): 135-143.
- Aston, M. (2016). Teaching feminist poststructuralism: Founding scholars still relevant today, *Creative Education*, 7(15): 2251-2267.
- Bakhtin, M. (1981). *The Dialogic Imagination: Four Essays*, TX: University of Texas.
- Barthes, R. (1973). *Mythologies*, London: Granada.

271 Abstract

- Barthes, R. (1977). *Image-Music-Text*. New York: Hill & Yang.
- Baxter, J. (2002). Competing discourses in the classroom: A Post-structuralist Discourse Analysis of girls' and boys' speech in public contexts, *Discourse & Society*, 13(6):827-842, DOI:10.1177/0957926502013006760.
- Baxter, J. (2003). *Positioning Gender in Discourse*, New York: Palgrave MacMillan.
- Baxter, J. (2008). Feminist Post-structuralist discourse analysis: a new theoretical and methodological approach?, *Gender and Language Research Methodologies*, pp. 243-255, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Billig, M. (1999). Critical discourse analysis and conversation analysis: an exchange between Michael Billig and Emmanuel A. Schegloff, *Discourse & Society*, 10(4), pp. 543–82.
- Bing, J.M. and Bergvall, V.L. (1998). The question of questions: beyond binary thinking, In V.L. Bergvall, J.M. Bing and A.F. Freed (eds), pp. 1–30.
- Brown, G. & Yule, G. (1983). *Discourse analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Butler, J. (1990). *Gender trouble, feminist theory, and psychoanalytic discourse*, In L.J. Nicholson (ed.), *Feminism/Postmodernism*, London: Routledge.
- Cameron, D. (2001). *Working with Spoken Discourse*, London: Sage.
- Cook, G. (1989). *Discourse*, Oxford: Oxford University Press.
- Cooper, R. (1989). Modernism, post-modernism and organisational analysis 3: The contribution of Jacques Derrida, *Organisation Studies*, 10(4), pp. 479–502.
- Derrida, J. (1976). *Of Grammatology*. Baltimore: John Hopkins Press.
- Derrida, J. (1987). *A Derrida Reader: Between the Blinds*, Brighton: Harvester Wheatsheaf.
- Elliott, A. (1996). *Subject to Ourselves*, Oxford: Polity Press.
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and Social Change*, Cambridge: Polity Press.
- Fardon, J. & Schoeman, S. (2009). A feminist post-structuralist analysis of an exemplar South African School History text, *South African Journal of Education*, 30(2), pp.307-323.
- Fishman, P. (1980). Conversational insecurity. In G. Howard, W.P. Robinson and P.M. Smith (eds) *Language: Social Psychological Perspectives*, Oxford: Pergamon Press, pp. 127–32.
- Foucault, M. (1972). *The Archaeology of Knowledge and the Discourse on Language*, New York: Pantheon.
- Foucault, M. (1980). *Power/Knowledge: Selected interviews and other writings, 1972-1977*, New York: Pantheon.
- Foucault, M. (1982). The subject and power. *Critical Inquiry*, 8(4), pp.777-795.
- Foucault, M. (1984). *What is enlightenment?* In P. Rabinow (ed.), *The Foucault Reader*, London: Penguin.
- Fox-Keller (1985). *Reflections on Gender and Science*, New Haven: Yale University Press.

- Glapka, E (2018). If you look at me like at a piece of meat, then that's a problem – women in the center of the male gaze. Feminist Poststructuralist Discourse Analysis as a tool of critique, *Critical Discourse Studies*, 15(1), pp. 87-103,
- Harris, Z.S. (1952). Discourse Analysis: A Sample Text, *Language*, 28 (4), pp. 474-494, Linguistic Society of America.
- Jones, A. (1993). Becoming a 'girl': post-structuralist suggestions for educational research", *Gender & Education*, 5(2), pp. 157–66.
- Jones, K. (2020). A feminist poststructuralist analysis of discourses invoked in the construction of women's leadership identities in higher education, *Educational Administration and Leadership Identity Formation*, 1st Edition, Routledge, 15.
- Kristeva, J. (1984). *Woman can never be defined*. In E. Marks and I. de Coutivron (eds), *New French Feminisms*, New York: Schocken.
- Kuchek, J. P. (2021). The possibilities of feminist poststructural discourse analysis as an approach to gender research in the mathematics classroom", *Mathematics Education Research Journal* 33(1), pp. 689–711, DOI:10.1007/s13394-020-00364-5.
- Lather, P. (1991). *Getting Smart: Feminist Research and Pedagogy with/in the Postmodern*. London: Routledge.
- Linstead, S. (1993). From post-modern anthropology to deconstructive ethnography, *Human Relations*, 45(1), pp. 97–120.
- Lyotard J.F. (1984). *The Post-modern Condition*, Manchester: Manchester University Press.
- McLaren, H. (2009). Using Foucault's toolbox: the challenge with feminist poststructuralist discourse analysis. Paper presented at Foucault: 25 years on.
- Mills, S. (2002). Third Wave Feminism Linguistics and the Analysis of Sexism and Naming Practices. Plenary lecture at IGALA 2, University of Lancaster, UK.
- Norris, C. (1990). *What's Wrong with Post-modernism: Critical Theory and the Ends of Philosophy*, London: Harvester Wheatsheaf.
- Olsen, T. (1978). *Silences*, New York: Delacourt Press.
- Qiu, S. & Tian, X. (2010). Conversation analysis as discourse approaches to teaching EFL speaking". *Cross Cultural Communication* 6(4), pp. 90-103.
- Riggenbach, H. (1999). *Discourse Analysis in the Language Classroom*. The Spoken Language. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Scott, D. and Usher, R. (eds) (1996). *Understanding Educational Research*, London: Routledge.
- Skidmore, D. (1999). Discourses of learning difficulty and the conditions of school development". *Educational Review*, 15(1), pp. 17–28.
- Spender, D. (1980). *Man-made Language*, London: Pandora Press.
- Stubbs, M. (1983). *Discourse Analysis: The Sociolinguistic Analysis of Natural Language*, Chicago, IL: The University of Chicago Press.
- Usher, P. (1996). *Feminist Approaches to Research*. In D. Scott and R. Usher (eds), pp. 120–42.

273 Abstract

- Van Dijk, T.A. (1993). Principles of Critical Discourse Analysis, *Discourse & Society*, 4(2), pp. 249 - 283.
- Walkerdine, V. (1998). *Counting Girls Out: Girls and Mathematics*, London: Falmer Press.
- Weedon, C. (1997). *Feminist Practice and Post-structuralist Theory*. 2nd ed, Oxford: Blackwell.
- Wetherell, M. (1998). Positioning and interpretative repertoires: conversation analysis and post-structuralism in dialogue, *Discourse & Society*, 9(3), pp. 387-412.
- Zimmerman, D. and West, C. (1975). Sex roles, interruptions and silences in conversation, In D. Thorne and N. Henley (eds) *Language and Sex: Difference and Dominance*, Rowley, MA: Newbury House, pp. 105-29.

تحلیل پسا‌ساختار‌گرایانه فمینیستی گفتمان به مثابه یک روش کیف

امید ممتاز*

محمد رضا غلامی**، حسن چاوشیان***، هادی نوری****، محمدامین صراحی*****

چکیده

تحلیل گفتمان، یکی از انواع روش‌های کیفی و گرایشی بین رشته‌ای در علوم اجتماعی است که در پی تغییرات گسترده علمی-معرفتی در رشته‌های گوناگون علوم اجتماعی و انسانی، علاقمند به مطالعه نظام‌مند ساختار، کارکرد و فرآیند تولید گفتار و نوشتار است. بر اساس تعاریف مختلف گفتمان، تحلیل‌های گوناگونی در مقام روش ارائه شده است که از بین آن‌ها تحلیل گفنگو و تحلیل انتقادی گفتمان به لحاظ تاریخی، روش‌های غالب بوده‌اند. این پژوهش بر آن است تا به معرفی رویکرد تحلیل پسا‌ساختار‌گرایانه فمینیستی گفتمان به عنوان یکی از روش‌های کمابیش جدید و در واقع نسل چهارم تحلیل گفتمان پردازد که به شکلی روزافزون مورد اقبال پژوهشگران قرار گرفته است. این رویکرد، بر اساس اصول فمینیسم پسا‌ساختار‌گرایانه بنیان نهاده شده است و از اصولی نظیر خودبازاندیشی، رویکرد واسازی و تمرکز فمینیستی پیروی می‌نماید. در رویکرد مزبور، منابع داده‌های گوناگونی مد نظر بوده‌اند که از آن جمله می‌توان به انواع متون گفتاری و نوشتاری و نیز طیف صداهای گوناگون نام برد که

* دانشجوی دکترای جامعه‌شناسی فرهنگی، گروه علوم اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران (نویسنده مسئول)، momtazomid@gmail.com

** استادیار، گروه علوم اجتماعی، دانشگاه گیلان، mgholami2014@yahoo.com

*** دانشیار، گروه علوم اجتماعی، دانشگاه گیلان، hasanchavoshian@gmail.com

**** استادیار، گروه علوم اجتماعی، دانشگاه گیلان، h.k.noori@gmail.com

***** دانشیار، گروه زبان و ادبیات انگلیسی، دانشگاه گیلان. aminsorahi@guilan.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۹/۲۰، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۱/۱۴

در این زمینه از پلی فونی (چندصدایی) و هتروگلوسیا بهره گرفته است. این رویکرد، در تحلیل متون نیز از ابعادی نظیر هم‌زمانی-درزمانی، دلالت‌های ضمنی و آشکار و بینامتنیت بهره می‌برد. **کلیدواژه‌ها:** گفتمان، پساساختارگرایی، فمینیسم، هتروگلوسیا، بینامتنیت.

۱. مقدمه

تحلیل گفتمان در مقام یک روش تحقیق کیفی در دهه‌های اخیر مورد اقبال و استفاده محققان بسیاری در زمینه‌های گوناگون علوم انسانی بوده است؛ زمینه‌هایی نظیر زبان‌شناسی، جامعه‌شناسی، انسان‌شناسی، روان‌شناسی و روان‌شناسی اجتماعی، مطالعات فرهنگی، مطالعات ارتباطی، مطالعات متون مقدس، مطالعات منطقه‌ای و روابط بین‌الملل، جغرافیای انسانی و مطالعات ترجمه. تحلیل گفتمان در هر یک از زمینه‌های پیش‌گفته مقید به مفروضات، حوزه تحلیل و روش‌های خاص آن حوزه بوده است.

مطالعات گفتمان به لحاظ تاریخی با بکارگیری تحلیل گفتگو (Conversation Analysis) و تحلیل انتقادی گفتمان (Critical Discourse Analysis) به انجام رسیده است. اگرچه روش‌شناسی CA، CDA و تحلیل پساساختارگرایانه فمینیستی گفتمان (Post-structuralist Discourse Feminist Analysis) مشابه هستند اما دیدگاه‌های شناخت‌شناسانه‌ای که هر یک به تحلیل داده‌ها اتخاذ می‌نمایند به شدت دارای اهمیت است.

تحلیل گفتگو اغلب بر تحلیل خرد متون در چارچوب مجموعه شرایط خاص و عامی که افراد در آن مشارکت دارند متمرکز است (Qiu and Tian, 2010; Riggerbach, 1999). افزون بر این، تحلیل گفتگو به سنت آمریکای شمالی توجه دارد که «بر روش تحقیقی که به مشاهده نزدیک گروه‌هایی از مردم که در شرایط طبیعی با هم در ارتباط هستند تاکید می‌ورزد» (Qiu and Tian, 2010: 91).

برعکس، CDA و FPDA، تحلیلی «برای توسعه پروژه‌های سیاسی سوسیالیستی و رادیکال دموکراتیک موثرتر» ارائه می‌نمایند (Wetherell, 1998:394) و CDA، به شکلی ویژه، «موضوع اجتماعی سیاسی صریحی» اتخاذ می‌نماید (Van Dijk, 1993:253). CDA برای اتخاذ این موضع، از «نظریه‌ها، توصیفات، روش‌ها و کار تجربی ... به عنوان تابعی از ارتباط آنها برای تحقق ... یک هدف سیاسی اجتماعی» استفاده می‌کند (ibid: 252). علی‌رغم این تفاوت‌ها، CDA و FPDA جملگی به اشکال پوزیتیویستی تحقیق - که بر حقیقتی عینی تکیه می‌کنند که خارج از تعاملات انسانی و عمل‌کردهای اجتماعی قابل شناخت است - نگاهی انتقادی دارند.

تحلیل پساساختارگرایانه فمینیستی گفتمان، دیدگاه نظری، و رویکرد روش‌شناختی جدید و در حال ظهوری به مطالعات تحلیل گفتمان است. این رویکرد، رویکردی برای تحلیل گفتمان‌های بینامتنی در تعامل گفتاری و دیگر انواع متن است که از اصول پساساختارگرایانه پیچیدگی، کثرت، ابهام، اتصال، تشخیص، تنوع، شیطنت متنی، کارکرد و دگرگونی بهره می‌برد. دیدگاه فمینیستی در تحلیل پساساختارگرایانه گفتمان، هنگام تحلیل انواع متون، تمایز جنسیتی را گفتمان غالب در میان گفتمان‌های رقیب می‌داند. تحلیل پساساختارگرایانه فمینیستی، تمایز جنسیتی را تنها یکی از فراگیرترین گفتمان‌ها در میان بسیاری از فرهنگ‌ها - از نظر قدرت سازمان‌یافته آن در تمایز بین انسان‌ها - بر اساس جنسیت و گرایش جنسی می‌داند (Baxter, 2003). این تعریف از FPDA برگرفته از ایده‌های فرمالیست روسی، باختین (1981) و پساساختارگرایانی نظیر دریدا (1987) و فوکو (1980) در رابطه با قدرت، دانش و گفتمان است. همچنین این تعریف از آثار فمینیستی واکردین (1998) و ویدن (1997) الهام گرفته شده است.

استدلال تحلیل پساساختارگرایانه فمینیستی گفتمان مبتنی بر آن است که مباحثه میان دیدگاه‌هایی نظیر CDA، CA و FPDA هرگز نایستی منجر به این امر گردد که یک دیدگاه، ارزشمند و سایر دیدگاه‌ها فاقد ارزش شمرده شوند. بنابه عقیده بکستر (2003:43) «روی‌کرد FPDA به شکل بینامتنی مکمل و مرتبط با روش‌شناسی‌های CA و CDA است». بدین سبب، «هیچ صدایی نباید سرکوب شود، جایگزین گردد یا برتر شمرده شود» (ibid:43) و FPDA در همبستگی با دیگر روش‌شناسی‌ها قادر به ارائه درکی نوین از مطالعات گفتمانی است؛ بدین منظور، در ذیل به توضیح و تدقیق این نسل جدید تحلیل گفتمان پرداخته خواهد شد.

۲. پیشینه روش‌شناسی

با توجه به جدید بودن رویکرد تحلیل پساساختارگرایانه فمینیستی گفتمان و شهرت کم‌تر آن در قیاس با رویکردهایی نظیر CDA و CA تحقیقات به انجام رسیده با این رویکرد چندان زیاد نیستند، گرچه این روش به تازگی جایگاه خود را در میان تحقیقات باز کرده است و پژوهش‌های جدید استفاده از این روش کیفی را آغاز نموده‌اند.

از جمله تحقیقات به انجام رسیده با این روش، پژوهشی است با عنوان «تحلیل پساساختارگرایانه فمینیستی متن تاریخی، نمونه مدارس آفریقای جنوبی» (Fardon and Schoeman, 2009) که هدف از آن بکارگیری پساساختارگرایی فمینیستی به عنوان رویکردی نوین به تاریخ به منزله یک عنوان درسی مدرسه، نشان دادن پیامدهای آن برای تحلیل متون

تاریخ مدرسه است. این تحلیل دو هدف را مد نظر دارد: اول، شناسایی و افشای سوگیری‌هایی که زنان را در متون تاریخ مدرسه به حاشیه می‌راند. دوم، توسعه دانشی جدید برای درک تفاوت‌های جنسیتی. مقاله‌ی «تحلیل پسا‌ساختارگرایانه فمینیستی گفتمان: رویکرد نظری و روش‌شناختی جدید؟» (Baxter, 2008) که توسط بنیانگذار FPDA جو دیت بکستر درصدد است تا این رویکرد را به عنوان روشی کیفی معرفی کند، به تشریح رویکردهای نظری و روش‌شناختی FPDA بپردازد، این رویکرد را با دیگر رویکردها مانند CDA و CA مقایسه کند و سرانجام برخی کارهای جدید، تجربی و پیشگامانه را با بکارگیری FPDA بپردازد. مقاله‌ای با عنوان «بکارگیری جعبه ابزار فوکو: چالش با تحلیل پسا‌ساختارگرایانه فمینیستی گفتمان» (McLaren, 2009) پژوهشی است که چالش‌هایی را مورد بحث قرار می‌دهد که نویسنده در حین بکارگیری تفاسیر فمینیستی پسا‌ساختارگرایانه از تحلیل گفتمان فوکویی به عنوان روش‌شناسی تحقیق با آن مواجه بوده، که به درگیر بودن ذهن محقق در پژوهش تاکید دارد. در پژوهشی دیگر با عنوان «امکانات تحلیل پسا‌ساختارگرایانه گفتمان به مثابه رویکردی به تحقیق جنسیتی در کلاس ریاضی» (Kuchek, 2021) در پی آن است تا با بکارگیری FPDA به عنوان روش تحقیقی جدید به مطالعه جنسیت و (نا)برابری نژادی در کلاس‌های درس ریاضی بپردازد. این پژوهش در درس ریاضی پایه هفتم در ایالات متحده به انجام رسیده است. مقاله‌ای با عنوان «اگر به من به عنوان تکه‌ای گوشت نگاه کنید، مشکل ساز خواهد شد؛ زنان در مرکز نگاه خیره مردانه. تحلیل پسا‌ساختارگرایانه گفتمان به عنوان ابزار نقد» (Glapka, 2018) که رویکردی گفتمانی به مساله زیبایی دارد و این مساله را با تحلیل داده‌های مربوط به رابطه زنان با نگاه خیره مردانه توضیح می‌دهد. این مقاله با بکارگیری FPDA بر پیچیدگی‌ها و ابهامات روش‌هایی تاکید دارد که اشخاص در برخورد با نگاه خیره دارند. پژوهشی با عنوان «تحلیل پسا‌ساختارگرایانه گفتمان بکار گرفته شده در برساخت هویت رهبری زنان در آموزش عالی» (Jones, 2020) با تمرکز بر زنان در آموزش عالی و اتخاذ رویکرد پسا‌ساختارگرایانه فمینیستی، چگونگی شکل‌گیری و محدود شدن هویت حرفه‌ای زنان توسط گفتمان‌های مسلط رقیب را مورد بررسی قرار می‌دهد. این تحلیل گزارش‌های زنان از تجربیات محل کارشان در آموزش عالی را مورد استناد قرار می‌دهد، تا روشن کند که چگونه گفتمان‌های برجسته‌ای که توسط زنان اتخاذ شده به عنوان بخشی از هویت حرفه‌ای آن‌ها اجرا می‌شوند. پژوهشی دیگر با عنوان «گفتمان‌های رقیب در کلاس درس: تحلیل گفتمان پسا‌ساختارگرایانه گفتگوی پسران و دختران در زمینه‌های عمومی» (Baxter, 2002) که توسط مبدع FPDA، جو دیت بکستر، نوشته شده با

اتخاذ رویکرد FPDA به تحلیل مقایسه‌ای گفتگوی دختران و پسران در کلاس زبان انگلیسی پرداخته است تا این رویکرد را در زمینه‌ای عمومی مورد ارزیابی قرار دهد. این پژوهش از رابطه میان تثبیت جای‌گاه گفتمانی قدرتمندتر پسران و میزانی که آن‌ها در قیاس با دختران سخن‌گویان موثرتری پنداشته می‌شوند، بهره برده است. اما تحلیل پسا ساختارگرایانه فمینیستی نشان می‌دهد که به واسطه آن‌که دختران در گفتمان‌های گوناگونی حضور دارند و صرفاً قربانی نیستند می‌توانند در برابر کردوکارهای غالب کلاس درس مقاومت ورزند.

۳. مبانی نظری

پسا ساختارگرایی فمینیستی (Feminist Post Structuralist)، همانطور که از نامش پیداست، از نظر فلسفی مبتنی بر اصول فمینیسم و پسا ساختارگرایی است که عمدتاً تحت تأثیر نوشته‌های فیلسوفان و دانشمندانی مانند میشل فوکو، ژاک دریدا، جودیت باتلر و کریس ویدون است. از این رویکرد، به عنوان «نوعی پژوهش پرشور» یاد می‌شود (Aranda, 2006: 135)، که به دنبال به چالش کشیدن وضعیت موجود و رسیدگی به عدم تعادل قدرت تحمیل شده توسط ساختارهای اجتماعی نظیر پدرسالاری است. در حالی که زیربنای فمینیستی آن به نقش جنسیت (و همچنین جنسیت، طبقه، نژاد و توانایی) اشاره دارد، بعد پسا ساختارگرایانه آن بینشی در مورد دانش و روابط قدرت عرضه می‌نماید. این رویکرد، به طور انتقادی مفاهیم زبان، معنا، باورها، ارزش‌ها، اعمال، سوژکتیویته و عاملیت را به منظور واسازی روابط قدرت موجود، شناسایی حوزه‌هایی که نیاز به تغییر دارند و استراتژی‌هایی به منظور انجام آن به کار می‌گیرد، مورد استفاده قرار می‌دهد (Weedon, 1997).

علیرغم هم‌گرایی فلسفه‌های پسا ساختارگرایی و فمینیسم که بر FPS تأثیرگذار است، انطباق همه ابعاد فلسفی در چارچوبی منسجم برای هدایت تحقیق و عمل می‌تواند امری چالش‌برانگیز باشد. با درک این موضوع، نه اصل کلی هدایتگر FPS در زیر به اختصار آورده شده است:

۱- قدرت به عنوان امری رابطه‌ای: قدرت فراتر از تعاملات بین دو فرد است؛ این معنای متسبب به تعامل است که قدرت را تعریف می‌کند - قدرت امری ایستا نیست. این امر نه تنها اهمیت درک قصد افراد، بلکه زمینه‌های اجتماعی و نهادی که تعاملات در آن رخ می‌دهد را نیز مورد تأکید قرار می‌دهد.

۲- دوگانگی‌ها: به موقعیت‌های سوژگی‌ای اشاره دارد که به عنوان بخشی از برساخت‌های اجتماعی و نهادی شکل می‌گیرند که افراد را در موقعیت‌های کلیشه‌ای که متأثر از قدرت هستند، قرار می‌دهند. این‌ها مشکل‌ساز هستند، اما همانطور که فوکو (1982) اشاره نمود، این دوگانگی‌ها نقطه شروع مهمی برای تحلیل انتقادی هستند.

۳- واسازی: روشی برای تحلیل انتقادی زبان فلسفی و ادبی که بر عملکرد درونی زبان و نظام‌های مفهومی، کیفیت رابطه‌ای معنا و مفروضات تلویحی در اشکال گوناگون بیان تأکید دارد و واضح آن ژاک دریدا است.

۴- ارتباطات تنظیم شده: پرداختن به تعاملاتی که توسط جامعه و نهادها برساخته شده و در آن ریشه دوانده است. این امر شامل مفهوم نظارت شخصی است (Foucault, 1982)، که در آن افراد بر اعمال خود و همچنین اعمال دیگران نظارت دارند؛ این امر با هنجارها، ارزش‌ها، باورها و اعمال اجتماعی مرتبط است.

۵- نظریه فمینیستی: فراتر از جنسیت و تمرکز بر ستم بر زنان به طور خاص، مفاهیم فلسفی و نظری فمینیستی در FPS در زمینه‌های متعدد مرتبط است. همانطور که استون (2016) توضیح می‌دهد، تحلیل‌های فمینیستی به ما این امکان را می‌دهد که بفهمیم چگونه همه افراد (نه فقط زنان) روابط قدرت اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی را درونی می‌کنند یا در برابر آن مقاومت می‌ورزند.

۶- تحلیل گفتمان: تحلیل گفتمان سنگ بنای FPS است. درک مدخلیت و اهمیت حوزه‌های گفتمانی (Weedon, 1997) برای اینکه بتوانیم درک کنیم که افراد چگونه قدرت را تجربه می‌کنند و همچنین توانایی بررسی نحوه تعامل و رقابت گفتمان‌ها، کلیدی است. حوزه‌های گفتمانی بر نحوه عملکرد افراد و تفسیر شرایطشان، بسته به اینکه چه گفتمانی در دسترس آنها قرار داده می‌شود، تأثیرگذار است. تحلیل گفتمان به ما امکان می‌دهد تا تأثیر قدرت را بر تجربیات افراد بررسی کنیم و درک عمیقی ارائه دهیم.

۷- زبان و معنا: توجه انتقادی به زبان ضروری است و محلی است که معانی در آن تولید می‌شود. زبان در درون گفتمان‌های تاریخی خاص وجود دارد، و به این ترتیب، معانی ثابت نیستند و بسته به زمینه گفتمانی یا محیط می‌توانند تغییر کنند.

تحلیل پساساختارگرایانه فمینیستی گفتمان به مثابه یک ... (امید ممتاز و دیگران) ۲۸۱

۸- باورها، ارزش‌ها و کردوکارها: استفاده از این مفاهیم برای انجام تحلیل‌ها (و کردوکارها) تضمین می‌کند که ما درک روشنی از تجربه دیگران داشته باشیم و صرفاً آنها را بر اساس فرضیات خود تفسیر نکنیم.

۹- سوژکتیویته و عاملیت: سوژکتیویته به آگاهی از خود و نحوه جایگیری افراد از طریق بازاندیشی در حین انجام فرآیند کار، با، از طریق و در مقابل تأثیر گفتمان‌های اجتماعی مربوط می‌شود. اینکه چگونه یک فرد در یک موقعیت معین به کنش دست می‌زند (مثلاً تبعیت یا مقاومت)، به عاملیت او مربوط می‌شود.

در مجموع، پساساختارگرایی فمینیستی، رویکردی هم‌افزا برای کاوش و درک روابط قدرت از طریق تحلیل اشکال مختلف گفتمان، با تکیه بر اصول فمینیسم و پساساختارگرایی ارائه می‌دهد.

تحلیل پساساختارگرایانه فمینیستی گفتمان ملهم از مبانی فلسفی فمینیسم و پساساختارگرایی است و همانگونه که نشان داده می‌شود از این اصول در تحلیل خود بهره می‌برد.

۴. چپستی گفتمان و تحلیل گفتمان

اصطلاح «تحلیل گفتمان» اولین بار توسط زبان‌شناس جمله، زلیگ هریس در مقاله خود با عنوان «تحلیل گفتمان» در سال ۱۹۵۲ بکار گرفته شد. به گفته وی، تحلیل گفتمان روشی برای تحلیل گفتار یا نوشتار پیوسته، در جهت بسط زبان‌شناسی توصیفی فراتر از حد یک جمله ساده در یک زمان است (Harris, 1952). در این میان، محققان بر دشواری ارائه یک تعریف جامع و قابل قبول از تحلیل گفتمان معترف هستند. پیش از به دست دادن تعریفی از تحلیل گفتمان، مناسب‌تر آن است که خود گفتمان تعریف شود.

زبان مورد استفاده یکی از تعاریف گفتمان است (Cook, 1989 ; Brown and Yule, 1983). بنابر این تعریف از گفتمان که به رویکرد تحلیل گفتگو برمی‌گردد، تحلیل گفتمان عبارت است از تحلیل زبان مورد استفاده. منظور از «زبان مورد استفاده» مجموعه‌ای از هنجارها، ترجیحات و چشم‌داشت‌ها است که زبان را به زمینه مرتبط می‌سازد. تحلیل گفتگو به شکلی ویژه برای تحلیل این امر که «سازمان اجتماعی چگونه در گفتگو شکل می‌گیرد» مفید است (Wetherell, 1998: 392).

اصطلاح «متن» (Text) نیز گاهی اوقات به جای گفتمان مورد استفاده قرار می‌گیرد. در این معنا تحلیل گفتمان به مطالعه ویژگی‌های صوری زبان محدود نمی‌شود بلکه این امر نیز مورد توجه است که زبان در زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی به چه منظوری مورد استفاده قرار می‌گیرد. بنابراین، تحلیل گفتمان، رابطه بین زبان (نوشتاری، گفتاری - گفتگو، اشکال نهادینه‌شده گفتار) و زمینه‌هایی که در آن استفاده می‌شود را مورد مطالعه قرار می‌دهد. همچنین در تحلیل گفتمان، انسجام متن بسیار مهم است. گفتمان به عنوان زبان مورد استفاده، یا به عنوان زبان مورد استفاده برای برقراری ارتباط با چیزی که احساس می‌شود منسجم است، توصیف می‌شود؛ که ممکن است با یک جمله یا مجموعه‌ای از جملات صحیح مطابقت داشته باشد یا نداشته باشد (Cook, 1989: 6-7). بنابراین، از منظر کوک، تحلیل گفتمان، جست‌وجوی چیزی است که به گفتمان انسجام می‌دهد. او عقیده دارد که لازم نیست گفتمان به لحاظ دستوری صحیح باشد، بلکه می‌تواند هر چیزی باشد؛ از یک غرغر کردن یا توهین ساده گرفته تا مکالمات کوتاه و یادداشت‌ها تا یک رمان یا یک پرونده حقوقی طولانی. آنچه مهم است مطابقت با قوانین نیست، بلکه این واقعیت است که با گیرندگانش به عنوان پدیده‌ای منسجم ارتباط برقرار می‌کند. به طور مشابه، استابز (1983: 1) تحلیل گفتمان را به عنوان «تلفیقی از تلاش‌ها برای مطالعه سازمان زبان و بنابراین، مطالعه واحدهای زبانی بزرگ‌تر، مانند تبادلات گفت‌وگویی یا متن نوشتاری» تعریف می‌کند. گفتمان، چه به عنوان زبان مورد استفاده و چه در مقام زبان فراتر از جمله، بدین معنا است که زبان به شیوه‌ای منسجم سازماندهی شده است تا چیزی را به گیرندگان خود منتقل کند.

در تحلیل پساساختارگرایانه فمینیستی گفتمان، گفتمان به عنوان شکلی از کنش اجتماعی/ایدئولوژیک تعریف می‌شود (Fairclough, 1992). به زعم فوکو (1972: 49)، گفتمان در معنای متکثرش بر «کنش‌هایی که به شکل نظام‌مند، ابژه‌ای را که از آن صحبت می‌کنند، شکل می‌دهند» دلالت می‌کند. بنابراین، گفتمان‌ها اشکالی از دانش یا مجموعه‌های قدرتمندی از مفروضات، انتظارات و تبیین‌ها هستند که بر کردوکارهای اجتماعی و فرهنگی جریان اصلی حاکم هستند. گفتمان‌ها روش‌هایی نظام‌مند هستند که با ثبت کردن و شکل دادن به روابط قدرت در متون، به جهان معنا می‌بخشند. گفتمان‌ها به نوبه خود با «کردوکارهای گفتمانی» (Discourse practice) مرتبط هستند: کردوکارهای اجتماعی‌ای که از طریق گفتمان‌ها تولید می‌شوند. در واقع، برداشت‌های فوکویی از گفتمان (1984: 61) همواره به طور جدایی‌ناپذیر با مفاهیم قدرت پیوند خورده‌اند، آن هم نه به عنوان نیرویی منفی و سرکوب‌گر، بلکه به عنوان

امری که همه روابط گفتمانی و اجتماعی را شکل می‌دهد و آنها را توانمند می‌سازد. قدرت بر اساس این تعبیر فوکویی مفهوم‌پردازی می‌شود؛ نه به‌عنوان دارایی در دست کسی، بلکه به‌عنوان یک «سازمان شبکه‌مانند» که خود را به شکل گفتمانی از طریق سازمان‌های اجتماعی، معانی، روابط و برساخت ذهنیت‌ها یا هویت‌های سخنگویان به جریان می‌اندازد. همان‌طور که فوکو می‌گوید (98: 1980)، از آن‌جا که افراد بر حسب زمینه در گفتمان‌های متفاوت و رقیب قرار دارند «همیشه در موقعیتی قرار می‌گیرند که به طور همزمان این قدرت را تجربه می‌کنند و آن را اعمال می‌نمایند». از منظر تحلیل پسا ساختارگرایانه فمینیستی گفتمان، همیشه گفتمان‌های متکثر و رقیبی وجود دارند که روابط قدرت را در هر حوزه‌ای از دانش یا زمینه‌ای خاص شکل می‌دهند. ممکن است گفتمان‌های غالبی وجود داشته باشند که مفروضات کلیشه‌ای را در مورد مردانگی، زنانگی و تفاوت‌های جنسیتی دوگانه برمی‌سازند، اما ممکن است گفتمان‌های مقاوم یا مخالفی نیز وجود داشته باشند که به عنوان مثال از تنوع جنسیتی، فراگیری یا جدایی‌طلبی جانبداری می‌نمایند. گفتمان‌های جنسیت برای تثبیت معانی به روش‌های غالب یا مرسوم با دیگر گفتمان‌های نهادینه شده یا کمتر رسمی رقابت می‌کنند. این‌گونه گفتمان‌ها در انزوا و به شکل جدا از یکدیگر عمل نمی‌کنند، بلکه همیشه به شکل بینامتنی به هم مرتبط هستند، به این معنا که هر گفتمان احتمالاً با رگه‌هایی از دیگر گفتمان‌ها در ارتباط است و با آنها درمی‌آمیزد.

در این روش، افراد با تثبیت جایگاه خودشان در یک زمینه گفتمانی خاص به مذاکره بر سر تثبیت معانی می‌پردازند. در حالی که افراد خاصی ممکن است در موقعیت نسبتاً قدرتمندی قرار گیرند، دیگران در موقعیت بسیار ضعیف‌تری (به لحاظ قدرت) خواهند بود. بنابراین، اصطلاحات «قدرت» و «قدرتمندی» در این روی‌کرد به شیوه‌ای اشاره دارد که در آن سخن‌گویان منفرد به منظور بهره‌مندی از تجارب، علائق و اهداف یک زمینه خاص - به دلیل موقعیت ممتازترشان در آمیزه‌ای از گفتمان‌های مسلط - اغلب در موقعیت بهتری نسبت به دیگران قرار دارند. با این حال، بر اساس دیدگاه تحلیل پسا ساختارگرایانه فمینیستی گفتمان، افراد به ندرت در تمام گفتمان‌های موجود در یک زمینه معین در موضع قدرتمند قرار دارند - آنها اغلب به طور هم‌زمان در موضع قدرتمند و بی‌قدرت قرار می‌گیرند. به عبارت دیگر، ممکن است سوژه در یک گفتمان، نسبتاً قدرتمند و در یک گفتمان دیگر، شاید گفتمان رقیب، نسبتاً بی‌قدرت باشد. تحلیل گفتمان در روی‌کرد FPDA مشخصاً بررسی راه‌هایی است که سوژه‌ها از آن طریق هویت‌ها، روابط و جایگاه‌های‌شان در جهان را - آن هم بر طبق شیوه‌هایی که آن‌ها در گفتمان‌های گوناگون به شکلی چندگانه استقرار یافته‌اند - مورد مذاکره قرار

می‌دهند؛ و این‌که زنان به طور کلی یا در واقع هر زن منفردی را صرفاً قربانی ستم مردانه جلوه دهند بسیار تقلیل‌گرایانه است (Jones, 1993).

۵. اصول تحلیل پساساختارگرایانه فمینیستی گفتمان

تحلیل پساساختارگرایانه فمینیستی گفتمان دارای اصولی است که تحلیلگران گفتمان را در انجام تحلیلشان هدایت کنند و به طور کامل روی‌کرد تحلیل پساساختارگرایانه گفتمان را مشخص می‌سازد؛ اگر چه این اصول با ویژگی‌های روش‌شناختی تحلیل گفتگو و تحلیل انتقادی گفتمان دارای اشتراک و هم‌پوشانی است.

خود-بازاندیشی (Self-reflexivity) یکی از اصول اولیه رویکرد پساساختارگرایانه فمینیستی به تحلیل گفتمان است که البته در این اصل با CA و CDA مشترک است و بدین معناست که هر سه رویکرد درباره گسترش‌شان در مقام «دانش»، خودبازاندیش هستند. کاربران رویکرد FPDA بایستی مواضع نظری خود را روشن ساخته و پیش‌فرض‌های شناخت‌شناسانه‌ای را که در هر تحلیل گفتمانی به کار گرفته می‌شوند، مشخص نمایند (Billig, 1999: 552). نظریه پساساختارگرایانه (Scott and Usher: 1996) و نظریه فمینیستی اخیر (Butler, 1990؛ Lather, 1991؛ Mills, 2002) این دیدگاه پوزیتیویستی را که جهانی معین وجود دارد که به طور قطعی قابل شناخت و تشریح است به چالش کشیده‌اند (Elliott, 1996؛ Foucault, 1980؛ Lyotard, 1984). نظریات فمینیستی و پساساختارگرایانه استدلال می‌کنند که:

هر تفسیری از داده‌ها بایستی به وضوح تصدیق نماید که این تفسیر، برساختی، موقتی، چشم‌اندازگرایانه و زمینه‌محور است. فمینیسم پساساختارگرا نیز بایستی وضعیت خود را به عنوان رویکردی زمینه‌محور و محصول مجموعه‌ای خاص از روابط گفتمانی بپذیرد.

دوم) این روی‌کرد نیازمند خود-بازاندیشی درباره فراگیری واژگان فنی یا «لفظی‌های بنیادین» است (Billig, 1992: 552). به معنای آگاهی از این امر که اصطلاحات فنی قادر به توصیف واقعیت‌های عینی به شیوه‌ای غیرپروبلماتیک نیستند. پژوهشگران پیوسته نیازمند آن هستند که مفروضات و دانشی را که در قالب «اصطلاحات تحلیلی» جای می‌گیرند مورد پرسش قرار دهند (Baxter, 2003: 60). از منظر پساساختارگرایی لفاظی‌های تخصصی همواره متناسب به دانشی خاص هستند. با پذیرش هر چه بیش‌تر این دانش، واژگان تخصصی آن به فناوری بدل می‌گردد که از این طریق می‌تواند به روایت حقیقت تبدیل شود. به این دلیل،

تحلیل گران FPDA بایستی از این امر آگاه باشند که لفاظی بنیادین این رویکرد می‌تواند به شکل تبعیض پنهان اسکولاستیک ظاهر شود که پتانسیل طرد و به حاشیه راندن خوانندگان و محققان مبتدی را دارا است. بنابراین، کاربران FPDA بایستی به پیش‌فرض‌ها و مجموعه تعاریفی که در استفاده از اصطلاحات تحلیلی کلیدی نهفته است توجه نمایند.

سوم) تحلیل پسا‌ساختار‌گرایانه فمینیستی گفتمان نیازمند خودآگاهی از متنیّت و داستان-وارگی فرایند تحقیق و این پدیده است که هر تحقیقی شامل مجموعه‌ای از انتخاب‌ها و سازوکارهای تالیفی است. بر اساس دیدگاه پسا‌ساختار‌گرایانه، تمامی فعالیت‌ها و جستجوهای یک دانش منجر به ایجاد یک جهان می‌گردد (Usher, 1996) بنابراین، خود تحقیق، برساختی گفتمانی و بنیادین یا «جهان‌ساز» است. پسا‌ساختار‌گرایی هر عمل تولید دانشی نظیر تحلیل گفتمان را به عنوان کردوکاری متنی‌ساز به حساب می‌آورد که در آن هیچ کدام از اشکال دانش قابل جدا نمودن از ساختارها، قراردادها و مفهومی‌بودگی زبان نیستند. عمل متنی‌سازی با اعمال کنترل بر اثر داستانی پژوهشگر، از او، مولف می‌سازد. از سوی دیگر، پژوهشگر نیز به نوبه خود از طریق مجموعه محدودی از کردوکارهای گفتمانی اسکولاستیک که شیوه‌های خاص ثبت، تحلیل و تفسیر گفتمان را موجه می‌سازند تثبیت می‌شود. یکی از نقاط قوت FPDA، تشویق پژوهشگران به استفاده از تمهیدات نویسندگی (Barthes, 1977) به منظور تأکید بر فرایند متنی‌سازی است که تحلیل گفتمان را هدایت می‌نماید بدین معنا که محققان بایستی به انتخاب‌هایی که به منظور مشخص ساختن دقیق چگونگی تحلیل متون انجام می‌دهند توجه بنمایند و سپس آماده توجیه یا توضیح اثرات این انتخاب‌ها باشند.

دومین اصل اساسی، رویکرد و اسازانه است. محور تحلیل فمینیستی و پسا‌ساختار‌گرایانه، انگیزه زیر سوال بردن امور، و اسازی برساخت‌ها و ساختارهای اطرافمان است البته نه به معنایی پوچ‌گرایانه یا نسبی‌گرایانه که گاهی به شکل کلیشه‌ای ملازم و اسازی‌گرایی است (به طور مثال، Norris, 1990؛ Linstead, 1993)، بلکه به منظور آشکار ساختن امکان همجواری و تعامل بین ایده‌های جا افتاده و جدید. این امر می‌تواند به مبنایی برای بینش‌های جدید و اقدامات تحول‌آفرین در مقیاس کوچک بدل گردد. ویژگی بارز تحلیل و اسازی، زیر سوال بردن این فرض مدرنیستی است که زبان بر حسب تقابل‌ها سازماندهی شده است، به طوری که هر اصطلاح به منظور دلالت یا معنی به «دیگری» وابسته است و از طرف دیگر حمایت می‌شود. دو راهبرد و اسازی مرتبط با هم توسط کوپر (1989: 483) پیشنهاد شده است که می‌تواند توسط کاربران تحلیل پسا‌ساختار‌گرایانه فمینیستی به کار گرفته شود. این دو راهبرد عبارتند از

۱): براندازی که بر دوگانگی‌های متضاد تاکید دارد و جایگاه سوبیه فروتر را به چالش می‌کشد. مشخصه و اساسی راهبرد دوم است ۲): استعاری‌سازی، که تلاش می‌کند از سلسله مراتب دوگانگی‌ها فراتر رفته و جنبش دوگانه دائمی را در چارچوب تضاد و تعارض حفظ کند. استعاری‌سازی حاکی از آن است که اصطلاح دارای ارزش مثبت تنها در تضاد با اصطلاح دارای ارزش منفی تعریف می‌شود و هر کدام از طریق دیگری موجودیت پیدا می‌کند، همزیستی می‌کند و تکامل می‌یابد. رویکرد و اساسانه نیازمند پرداختن به مجموعه‌ای از تقابل‌ها و مکملیت است که به منظور بکارگیری مجموعه‌ای غنی‌تر و دارای تنوع بیشتر از ایده‌ها همواره حق استفاده از همه گزینه‌ها را برای شخص محفوظ می‌دارد. این همان فرایند ظریف تعامل متنی با اصطلاحات آشکارا متضاد یا شاید رقیب، و مجموعه‌ای از ایده‌ها است که رویکرد و اساسی را از ویرایش‌های مدرنیستی تحلیل گفتمان متمایز ساخته است.

سومین اصل اساسی در این رویکرد، یافتن تمرکز فعالیت فمینیستی است. فمینیسم موج سوم یا همان فمینیسم پس‌اساختارگرایانه کوشیده است تا از تنش‌ها و تضادهایی که در دستور کار رهایی‌بخش فمینیسم مدرنیستی نهفته است، بکاهد و آن‌ها را حل و فصل نماید. انواع جدیدتر فمینیسم از بسیاری جهات با نظریه پس‌اساختارگرایی سازگارند و از آن حمایت می‌نمایند. به عنوان مثال، فمینیسم پس‌اساختارگرا به نقد بسیاری از اصول فمینیسم موج دوم پرداخته و ساختار دوگانه جنسیتی را به چالش کشیده است (به عنوان مثال، Bing and Bergvall, 1998). به واسطه آن‌که نادیده گرفتن تناقضات میان طرفداری پس‌اساختارگرایی از تعامل متنی و تعهد فمینیسم به صدای زنان امری غلط است چنین پیشنهاد شده که از آن‌جا که هر دو دیدگاه به دنبال شنیده شدن صدای آنانی که به سکوت واداشته شده‌اند یا تحت ستم قرار گرفته‌اند هستند پس برای مشارکت آنان مجالی را به وجود آورده‌اند (Baxter, 2003: 66).

همان‌طور که میلز (2002) استدلال کرده است، تحقیقات فمینیستی دیگر در مورد بررسی تأثیرات متغیر زبانی-اجتماعی «بزرگ» جنسیت بر گروه‌های اجتماعی مختلف به روشی فراگیر و غیر دستوری نیست، و همچنین به منظور نشان دادن این موضوع نیز نیست که دختران و زنان در سراسر جهان تابع یا تحت ستم هستند. در یک پارادایم پس‌اساختارگرایانه، تمرکز فمینیستی، «شکلی از توجه است، نگرشی که پرسش‌های خاصی را در کانون توجه قرار می‌دهد» (Fox-Keller, 1985:6). انتخاب تمرکز فمینیستی برای تحلیل گفتمان پس‌اساختارگرایانه ناگزیر باید از مسائل قدیمی ستم و انقیاد زنان یا تأثیرات جنسیت بر الگوهای گفتاری گروه‌های اجتماعی خاص فاصله گیرد. این شامل توجه به گفتمان‌های کلیدی در مورد جنسیت است که

در چارچوب‌های خاص و محلی، مورد مذاکره و اجرا قرار می‌گیرند. همچنین مستلزم درک روش‌هایی است که این گفتمان‌ها زنان را نسبتاً قدرتمند، ناتوان یا ترکیبی از هر دو نشان می‌دهند.

۶. رویکرد به داده‌ها

FPDA رویکردی به داده‌ها ایجاد کرده که به طور قابل توجهی با رویکردهای رایج در تحلیل گفتمان متفاوت است. منبع قدرتمند داده‌ها برای کاربران FPDA، جدای از رونوشت‌های گفتگوها و متون نوشتاری، داده‌هایی است که از گستره صداها و متفاوت حاصل می‌شود به عنوان مثال، صداها و سوزن‌های پژوهش، دیگر اعضای تیم پژوهشی، نظریه‌پردازان در همان حوزه یا صدای خود نویسنده. همچنین، پلی فونی (Polyphony) یا چندصدایی و هتروگلوسیا (Heteroglossia) یا صداها و روایت‌های رقیب، ساختارهایی هستند که در این زمینه می‌توانند مفید واقع شوند.

بی‌شک برای درک بهتر و غنی‌تر از مفهوم «صداها و چندگانه» به منظور انجام تحلیل گفتمان، ایده‌های باختین (1981)، فرمالیست روسی، درباره پلی فونی و هتروگلوسیا می‌تواند مفید و کارساز باشد.

پلی فونی به منظور هم‌زیستی و هم‌آیی کثرتی از صداها و روایت‌هایی که ضرورتاً در روایت تالیفی واحدی گرد هم نمی‌آیند، فضا فراهم می‌آورد. این مفهوم باختینی ابتدا در رابطه با بازی پیچیده صداها و ایدئولوژیک در اثر رمان‌نویس روسی، داستایوفسکی مفهوم‌پردازی گردید. پلی فونی در هر زمینه متنی یا گفتمانی، به هم‌زیستی تکثر صداهایی که در یک خودآگاهی واحد جمع نمی‌شوند اما در عوض، در ساحت‌های متفاوتی قرار دارند و در بین خودشان پویایی «گفتگویی» یا بینامتنی تولید می‌کنند اشاره دارد. به عقیده باختین، این پویایی بینامتنی به «ناهمگونی صرف» منجر نمی‌شود اما تعامل بین صداهایی را عرضه می‌نماید که به منظور تولید چیزی «فرای خودشان» در کنار هم قرار گرفته‌اند و به منظور مقایسه مقابل هم قرار داده می‌شوند. برای باختین (60: 1981) هر صدای فرهنگی‌ای در گفتگو با دیگر صداها وجود دارد به گونه‌ای که «گفتارها نسبت به هم بی‌تفاوت نیستند و خود-بسند هم نیستند؛ آن‌ها از یکدیگر آگاه هستند و متقابلاً یکدیگر را بازمی‌نمایانند». برطبق این دیدگاه، تنوع گفتمانی برای هر گفتاری امری اساسی تلقی می‌گردد حتی برای آن دسته از گفتارهایی که در ظاهر دیگر صداهای مربوط را نادیده انگاشته یا طرد می‌نمایند. این مفهوم‌پردازی باختینی از گفتارها یا

دیدگاه‌های چندگانه با گرایش کوپر (1989) به استعاره‌سازی، - که در آن هم‌آیی دیدگاه‌های ناسازگار و گهگاه متناقض سبب به هم‌بستگی بین آن‌ها می‌شود - سازگار است. از منظر FPDA این امر پژوهشگر را به جستجوی مجموعه‌ای غنی‌تر و پیچیده‌تر از برداشت‌ها و خوانش‌های داده‌ها وامی‌دارد.

اما مساله مهم در اینجا چگونگی عملیاتی‌سازی رویکرد پلی‌فونیک به داده‌ها توسط کاربران FPDA است. سه امکان برای عملیاتی‌سازی مطرح گردیده که عبارتند از: اول، انجام تحلیلی که بر هدفش پرورش دیدگاه‌های چندگانه در قبال یک روی داد، متن یا چکیده‌های متنی منفرد متمرکز است و مکمل رویکرد هم‌زمانی رویدادها یا متونی است که در آن‌جا تغییر قدرت گفتمانی رخ می‌دهد (Baxter, 2003: 68,73). دوم، امکان آن هست که یک نویسنده بتواند تعابیر چندگانه و حتی رقیبی از عمل تحلیل گفتمان یکسانی بدست دهد بنابراین، به یک معنا تعابیر اصلی یا معتبر وجود ندارد (ibid: 68). به زعم بکستر (2003) و فوکو (1984) افراد اغلب تابع جایگاه سوژگی رقیب و چندگانه، در چارچوب یک زمینه گفتمانی هستند زیرا آن‌ها تابع گفتمان‌های چندگانه هستند؛ و بدست دادن تعابیر چندگانه می‌تواند موجب ظهور دوگانگی قدرتمند/بی‌قدرت گردد. سوم، ایجاد اولین نسخه از تحلیل گفتمان و سپس درخواست از سوژه‌های پژوهش به منظور ویرایش، روشن ساختن معناها و فراهم آوردن بازخورد است (Baxter, 2003). نسخه نهایی مربوط به چند نویسنده خواهد بود چرا که هدفش در کنار هم قرار دادن تحلیل پژوهشگر و روایت‌های تکمیلی است.

رویکرد چندصدایی به داده‌ها، با ویژگی روش‌شناختی دوم یعنی صداها و روایت‌های رقیب مطابق با اصل «هتروگلسیا»ی باختین (1981) همراه است. هتروگلسیا عمل روشن ساختن دیدگاه‌های غیررسمی، به حاشیه رانده شده، به سکوت واداشته شده و ستم‌دیده در برابر دیدگاه‌های غالب است. مفهوم هتروگلسیای باختین از این جهت برای FPDA مفید است که دیدگاه عمیقاً رابطه‌ای، نظریه‌پس‌ساختارگرا را از این تفکر غالبی مضحک - که این دیدگاه را بازی آزاد بی‌پایان دال‌ها بدون چارچوب مرجع به حساب می‌آورد - متمایز سازد. مفهوم هتروگلسیا برای کاربران FPDA نقطه مرجعی فراهم می‌آورد که از آن به جهان نگاه کنند با این وجود آنان آگاه هستند که جایگاه گفتمانی چنین نقاط مرجعی فقط قابلیت تثبیت موقت دارد.

سهم ویژه باختین در تفکر پس‌ساختارگرایانه نه تنها تاکید بر بعد سیاسی یا اقتصادی مبارزه اجتماعی بلکه تاکید بر بعد زبان‌شناختی آن نیز بود: شیوه‌هایی که از آن طریق هم‌گفتار و هم‌گفتمان، تابع مبارزه دگرگون‌ساز برای کسب قدرت هستند. باختین در مفهوم هتروگلسیا

مبارزه ایدئولوژیک را در مرکز تمامی گفتمان‌ها، خواه به شکل لفاظی سیاسی، اعمال هنری، یا تعامل روزمره، قرار می‌دهد. وی معتقد است که هر اجتماع زبان‌شناختی، یا اجتماعی آشکارا منسجم، از طریق هتروگلوسیا ترسیم می‌شود که از این طریق، زبان به فضایی برای رویارویی صداهایی با جهت‌گیری‌های متفاوت بدل می‌شود زیرا گروه‌های اجتماعی گوناگون، فقط در عرصه زبان است که تا آخر ایستادگی می‌کنند و کار را فیصله می‌دهند. بنابر نظریه وی، در حالی که گفتمان غالب در تلاش است تا نشانه‌ای مفروض نظیر زن را تک-تکیه‌ای و دارای شخصیتی ابدی و شی‌واره نشان دهد گفتمان‌های مقاومت، درک سستی را با پیشنهاد خوانش‌های چندتکیه‌ای به چالش کشیده و دچار اختلال می‌نمایند. بر اساس اصول پسا‌ساختارگرایی، هتروگلوسیا مبارزه بر سر کنترل دال‌هایی نظیر زن و فرایندهایی که گفتمان‌ها از طریق آن برای تثبیت دائم و تغییرناپذیر معنا به نفع منافع هژمونیک اقدام می‌کنند، را توصیف می‌کند.

در حالی که نقطه مرجع دیدگاه باختین در مورد هتروگلوسیا در پذیرش دستورکاری ایدئولوژیک قرار دارد که فضایی برای صدای ستم‌دیدگان فراهم می‌آورد، دیدگاه پسا‌ساختارگرایانه فمینیستی در جستجوی دو نقطه مرجع مرتبط است. اولین نقطه مرجع، تمرکز بر صداها و روایت‌های مشارکت‌کنندگان زنانه است که ممکن است در قیاس با هم‌تایان مرد یا زن دیگرشان، کمابیش ساکت باشند؛ و نیز ایجاد فضا برای صداهایی است که شواهدی مبنی بر به سکوت کشانده شدن توسط دیگران را عرضه می‌دارد. شایان ذکر است که FPDA بر اساس زبان‌شناسی زنان، لااقل دو سطح متفاوت از تفسیر به سکوت واداشتن زنان را مد نظر قرار می‌دهد. در سطح عملی و عینی، این امر تمایل بینافردی مردان برای به سکوت واداشتن زنان از طریق تاکتیک‌هایی نظیر ایجاد وقفه در صحبت، بحث و جدل، سروصدا کردن هنگام صحبت و نظایر آن است (به عنوان مثال، Fishman, 1980؛ Zimmerman and West, 1975). در سطح نظری، این امر اشاره به دیدگاهی غالب (به عنوان مثال، Olsen, 1978؛ Spender, 1980) مبنی بر وجود یک زبان مردانه طرد کننده دارد که زنان را به عنوان جنس دیگری شده و به سکوت واداشته شده بر ساخته است. رویکرد FPDA قصد تشخیص این امر را دارد که گفتمان‌های رقیب در کجای یک موقعیت مفروض به الگوهای تثبیت شده‌تر موقعیت‌های سوژگی غالب و منقاد می‌انجامد. چنین تحلیلی هم‌سو با مکملیت (Derrida, 1976: 27-30) یا بازی متنی غنی‌تر، بر این اساس که هیچ صدای واحدی نبایستی سرکوب شود، جایگزین شود یا به دیگر صداها ترجیح داده شود

بلکه در عوض، صدای مزبور این فضا را در اختیار خواهد داشت تا مکمل دیگر صداها باشد، آن‌ها را تقویت نماید و هم‌زمان، آن‌ها را تضعیف نموده یا دچار اختلال نماید.

دومین نقطه مرجع FPDA تلاش در جهت به چالش کشیدن تمامی دوگانه‌انگاری‌های ساده بین گفتمان‌های بازنماینده صداها، ستمگران، و گفتمان‌های مخالف که صداها تحت ستم را شکل می‌دهند. و هدف آن آشکار نمودن پیچیدگی‌های تعاملات شرکت‌کنندگان است که شیوه‌هایی را مورد تاکید قرار می‌دهند که جایگاه‌های قدرت از آن طریق به طور پیوسته مورد مذاکره، رقابت و فروپاشی قرار می‌گیرند و هرگز به شکل دائم به عنوان ساختار تثبیت نمی‌شوند.

۷. تحلیل متن

در این رویکرد، برای تحلیل متن ابعاد و موارد گوناگونی در نظر گرفته شده است که عبارتند از بعد هم‌زمانی (Synchronic) - در زمانی (Diachronic)، دلالت‌های ضمنی (Connotation) و آشکار (Denotation) و بینامتنیت (Intertextuality).

اصطلاحات هم‌زمانی و در زمانی که از مدل کاربردی زبان هالیدی گرفته شده‌اند، بر شیوه‌ای دلالت می‌کنند که کاربران تحلیل پسا‌ساختارگرایانه فمینیستی دو رویکرد تکمیلی را به تحلیل متنی اتخاذ می‌کنند که اولین آن‌ها رویکرد هم‌زمانی است که در واقع تحلیل خرد مفصلی از قطعاتی کوتاه از گفتمان گفتاری یا نوشتاری می‌باشد. رویکرد هم‌زمانی ارتباط وثیقی با رویکردهای تحلیل گفتگو و تحلیل انتقادی گفتمان دارد. این رویکرد تناسب ویژه‌ای با تحلیل پسا‌ساختارگرایانه فمینیستی گفتمان دارد که دلیل آن ضرورت توجه به لحظه یا توالی‌ای از لحظاتی است که تغییرات قدرت گفتمانی روی می‌دهد. در این لحظات تغییر قدرت گفتمانی است که بازیگران میان جای‌گاه‌های قدرتمند و بی‌قدرت در نوسان هستند. در این مجموعه لحظات، بازیگران دائما در حال مذاکره بر سر جایگاه‌های قدرتشان در چارچوب گفتمان‌های گوناگون هستند. بخش بعد که در مورد دلالت‌های ضمنی و آشکار است به این امر می‌پردازد که چنین تحلیل‌های خردی از لحظاتی که در آن تفویض قدرت رخ می‌دهد چگونه انجام می‌شود.

رویکرد در زمانی یا تبارشناسانه بیش‌تر از طریق تحلیل قوم‌نگارانه زبان افراد، گروه‌ها و کارگروه‌ها در یک دوره زمانی، رویکرد هم‌زمانی را تکمیل می‌نماید و شامل ضبط و ثبت صورت‌بندی‌ها، پیشرفت‌ها و تغییرات در روابط گفتمانی افراد یا گروه‌ها به منظور تحلیل

گفتمان است. این امر در معنای سستی تر زبان‌شناسی اجتماعی، به منظور ثبت و ضبط روندها، الگوها یا تغییرات در گفتار و رفتار، بر اساس متغیری نظیر جنسیت به انجام نمی‌رسد. در عوض، رویکرد FPDA برای مشاهده بلندمدت، توجه و مورد پرسش قرار دادن روش‌هایی است که در آن برخی از سخنرانان ممکن است به طور پیوسته تر به عنوان قدرتمند یا ناتوان در موقعیت قرار گیرند؛ در حالی که دیگران در معرض تغییر روابط قدرت هستند. برای مثال، چنین تحلیلی می‌تواند تصویری ظریف‌تر و پیچیده‌تر از تفاوت‌های درون و بین دختران/زنان از نظر شیوه‌هایی که آنها به اشکال گوناگون در مورد مواضع خود در گفتمان‌های رقیب مذاکره می‌کنند، ترسیم کند. این تحلیل می‌تواند لحظات فردی مقاومت و توانمندسازی را در تعاملات گفتاری دختران/زنانی به تصویر بکشد که در غیر این صورت ممکن است به عنوان قربانی شناخته شوند. به طور خلاصه، این روش امکان تجزیه و تحلیل لحظاتی را فراهم می‌کند که در آن تغییر به شکل چالش‌ها، رقابت‌ها، وارونه‌سازی قدرت، و شاید بازنگری‌های ظریف یا مستقیم‌تر وضعیت موجود رخ می‌دهد. کاربران FPDA بایستی به منظور غلبه بر محدودیت‌های کاربرد این نوع خاص از تحلیل، تعاملات گروه‌ها را در زمان‌های مختلف که برای آن‌ها دارای اهمیت است، در نظر داشته باشند. این امر می‌تواند با بکارگیری تحلیل تطبیقی که تغییرات را در کردوکارهای گفتمانی افراد یا گروه‌ها مورد توجه قرار می‌دهد، کامل گردد.

اصطلاحات دلالت‌های ضمنی و آشکار که از کار نشانه‌شناس شهیر فرانسوی بارتز (به عنوان مثال، 1977، 1973) و پیروانش گرفته شده است برای FPDA دارای اهمیت و کارایی است چراکه امکان تحلیل در دو سطح مجزا اما مرتبط را فراهم می‌نماید. دلالت آشکار، سطحی از تحلیل است که به توصیفی ملموس از آنچه در متن می‌گذرد، توجه دارد؛ نظیر چکیده‌ای از گفتمان گفتاری با ارجاع دقیق و مفصل به تعاملات گفتاری و غیرگفتاری شرکت‌کنندگان. ارزش این تحلیل در این است که تحلیلی زبانی از یک برخورد گفتاری ارائه می‌کند که به معانی بدیهی و عقل سلیم در هر تعاملی توجه دارد، و بنابراین، مبنای ظاهراً بحث‌انگیزی را شکل می‌دهد که از آن یک تفسیر برآمده از نظریه ظاهر می‌شود. در اینجا روش‌های CA، مانند توجه به توالی نوبت‌گیری شرکت‌کنندگان، می‌تواند ابزار مفیدی برای کاربران FPDA در کمک به تولید یک توصیف دلالتگر از آنچه در حال وقوع است باشد. با این حال، متخصص FPDA باید آگاه باشد که هر قدر هم که هدف یک دلالت آشکار، «توصیف» باشد، همیشه یک شکل فرهنگی خاص از تفسیر است که حداقل شامل برجسته کردن جنبه‌های کلیدی و در نتیجه به حاشیه راندن سایر جنبه‌ها می‌باشد. در ضمن، بسیاری از کلماتی که توصیفی ارائه می‌دهند،

کلمات دارای بار هستند، به عبارت دیگر، این کلمات، آکنده از تفسیر خاص فرد تحلیلگر می‌باشند. اگر تفسیر یک متن نوشتاری مفروض به صورتی یکسان از ده نفر تحلیلگران CA درخواست شود واضح است که هر کدام با وجود داشتن اصول و رویکردهای مشترک معین، خوانشی متفاوت خواهد داشت. ارزش توصیف در سطح دلالت آشکار، آن است که می‌تواند نظم و ترتیبی مقدماتی از تفسیری کاملاً ملموس عرضه نماید که به آسانی قابل به اشتراک‌گذاری با شرکت‌کنندگان در پژوهش و سایر نظریه‌پردازان است اما در ضمن می‌تواند پیشنهادی برای تحقیق بیشتر و تحلیل هتروگلوسیک باشد.

سطح دلالت ضمنی تحلیل قصد فراهم کردن گزارشی تفسیری از چکیده‌های گفتمان‌ها را دارد که موجب بخشی از شواهد هم‌زمانی، دلالتگر و بخشی از منابع داده‌های قوم‌نگارانه یا در زمانی می‌شود. FPDA مستلزم آن است که تحلیلگران فعالانه به دنبال شناسایی گفتمان‌های نهادی یا اجتماعی‌ای باشند که به نظر می‌رسد در محیط پژوهش عمل می‌کنند. این امر به ندرت با مشاهده یا ضبط یک رویداد گفتاری خاص به انجام می‌رسد، اما به احتمال زیاد با انجام مشاهدات قوم‌نگارانه از یک گروه اجتماعی خاص یا کارگروه در یک دوره زمانی به دست می‌آید. برای اینکه این «گفتمان‌ها» به عنوان برداشت‌های ذهنی تلقی نشوند، بلکه «ماتریالیسم غیرجسمانی» (Foucault, 1972) تلقی شوند، ضروری است که تحلیلگران، سوابق منظمی در مورد چگونگی، زمان و مکان وقوع این گفتمان‌ها در طیف وسیعی از زمینه‌ها داشته باشند.

به طور خلاصه، تحلیل دلالت‌های ضمنی به این امر برمی‌گردد که سوژه‌ها چگونه به شکلی پیوسته از طریق مجموعه‌ای از گفتمان‌های رقیب که متعلق به زمینه اجتماعی/نهادی خاصی هستند تثبیت و تثبیت مجدد می‌شوند. این تحلیل در پی آن است تا نشان دهد که سوژه‌ها چگونه به شکلی پیوسته برای جایگاه‌های قدرت یا جایگاه‌های مقاومتی که در دسترس آنان قرار دارد در حال مذاکره هستند. بدین منظور، تفسیر صرفاً بر مبنای گفتمان اقتداری (Bakhtin, 1981) تحلیلگر به منظور معنادار ساختن داده‌ها نیست. بلکه قصد تلفیق روایت‌های گفتمان‌های ذاتا متقاعد کننده (Bakhtin, 1981; Skidmore, 1999) یا مکملیت (Derrida, 1976) شرکت‌کنندگان تحقیق را دارد که در مراحل مطالعه به منظور بازنمایی دیدگاه‌های چندگانه، متفاوت و اغلب ناسازگار برای موردی خاص گردآوری شده‌اند.

توجه به کارکرد بینامتنیت در گفتمان، بخشی اساسی از FPDA است. این امر مستلزم زمینه‌سازی و تاکید بر راه‌هایی است که از طریق آن گفتمان‌های غالب در هر زمینه‌ای همیشه با

رگه‌هایی از گفتمان‌های دیگر، در تاثیر و تاثر متقابل هستند. بینامتنیتی که با کارهای پسا ساختارگرایان اولیه مانند بارت (1977) و کریستوا (1984) مرتبط است، به طور هم‌زمان در گفتار روزمره، فرهنگ عامه و سنت ادبی و هنری کاربرد دارد. در گسترده‌ترین مفهوم، بینامتنیت به احتمالات بی‌پایانی اشاره دارد که توسط تمام کنش‌های گفتمانی یک فرهنگ، یعنی کل ماتریس گفته‌های ارتباطی که یک متن در آن قرار دارد، ایجاد می‌شود. تا این حد می‌توان ادعا کرد که بین متون، آغاز و پایانی وجود ندارد، آنچه که هست فقط یک سیالیت بی‌حد و حصر است.

به عقیده بارت (1977: 23)، بینامتنیت به آن معنا یک سبک نیست، بلکه یک ویژگی ساختاری است که به خوانندگان امکان خواندن و تولید متون را می‌دهد. یک متن فقط به این دلیل معنا را جمع‌آوری می‌کند که «کاملاً با نقل قول‌ها، ارجاع‌ها، پژواک‌ها و زبان‌های فرهنگی تنیده شده است» و «در نظام ارجاع به کتاب‌های دیگر، متون دیگر و جملات دیگر گرفتار شده است». بنابراین، هم با ردپای متون پیش از خود حک می‌شود و هم در عمل خواندن توسط بانک اطلاعاتی پایان‌ناپذیر مراجعی که همه ما به عنوان مشارکت‌کنندگان در یک فرهنگ با خود حمل می‌کنیم، شکل می‌گیرد.

اصل بینامتنیت را نه تنها می‌توان در مورد رونوشت‌های گفتمان گفتاری در مجموعه‌ای از داده‌ها، بلکه برای گزارش‌های چندصدایی و تکمیلی موجود در داده‌های مصاحبه، یادداشت‌های مشاهده، ضبط‌های ویدئویی و غیره نیز به کار برد. اگر این اصل در FPDA مورد استفاده قرار گیرد امکان تحلیل مجموعه‌ای از گفتمان‌ها که تعامل را در چارچوب هر زمینه مفروضی که نه تنها به شکل مجزا که همواره به شکل بینامتنی عمل می‌کنند، فراهم می‌شود. FPDA می‌خواهد نشان دهد که چگونه چنین بینامتنیتی میان گفتمان‌ها می‌تواند به الگوهای نظام‌مندتری از تمایز جنسیتی منجر شود که جزئی از وجود کردوکارهای روزانه است. با این همه، FPDA علاقمند به نشان دادن پیچیدگی‌های موقعیت‌های سوژگی ایجاد شده توسط سرشت بینامتنی گفتمان است که برای عاملیت و مقاومت روزانه‌ای ایجاد می‌نماید.

۸. نمونه تحلیل

مثالی از اعمال FPDA بر روی گفتمان گفتاری که توسط بکستر به انجام رسیده است بررسی سخن‌رانی پنج مدیر ارشد یک شرکت کسب و کار اینترنتی در زمینه عمومی دو جلسه تیم مدیریتی است. به منظور جمع‌آوری داده‌ها، از اصول تحقیق قوم‌نگارانه بهره گرفته شده است

زیرا بین این روش تحقیق و نظریه پساساختارگرایی فمینیستی روابط وثیقی وجود دارد. از مرور و خوانش‌های متعدد داده‌ها چهار گفتمان مشخص گردیده است: میراث تاریخی، گفتگوی آزاد، تخصص‌گرایی رقابتی و مردانگی. البته در مرکز تمام تحلیل‌ها گفتمان تمایز جنسیتی قرار دارد. از رونوشت هر جلسه‌ای دو گزیده انتخاب شده است که به زعم نویسنده لحظات سرنوشت‌ساز به حساب می‌آیند. و سپس، تحلیل دلالت‌های آشکار مفصلی از تعاملات گفتاری و غیرگفتاری شرکت‌کنندگان کلیدی در هر دو گزیده به انجام رسیده است. پس از انجام تحلیل دلالت‌های آشکار، تحلیل دلالت‌های ضمنی به انجام رسیده است که این امر به منظور کنار یکدیگر نهادن صداها یا گفتمان‌های به لحاظ ذهنی قانع‌کننده (Persuasive Discourse Internally) شرکت‌کنندگان در تحقیق به انجام رسیده است.

۹. نتیجه‌گیری

به طور کلی، چارچوب FPDA سهم قابل توجهی در زمینه مطالعات زبان‌شناسی اجتماعی و ارتباطات داشته است. این چارچوب بینش جامعی را ارائه می‌دهد که از طریق آن می‌توان تعاملات پیچیده سوژه‌ها در گفتمان را بررسی کرد و چگونگی مشارکت افراد در راهبردهای ارتباطی برای حفظ هماهنگی اجتماعی و هدایت موقعیت‌های حساس را روشن ساخت. کار بکستر درک ما از مذاکره سوژه‌ها بر سر جایگاه‌های قدرت در طیف وسیعی از زمینه‌های اجتماعی را عمق بیشتری بخشیده است.

مهم‌تر از همه، تحقیقات بکستر بینش‌های ارزشمندی را در مورد ارزش اجتماعی درک تعامل فمینیسم و پساساختارگرایی در گفتمان ارائه می‌دهد. در دنیایی دارای تنوع بسیار و دارای پیوستگی، ارتباطات موثر برای حفظ روابط سازنده و مثبت در سراسر مرزهای فرهنگی، اجتماعی و حرفه‌ای بسیار مهم است. چارچوب بکستر با روشن ساختن پیچیدگی‌های روابط اجتماعی میان جنسیت‌ها، افراد را به دانش و مهارت‌های لازم برای هدایت موقعیت‌های اجتماعی مختلف با درایت و احترام مجهز می‌سازد. این درک، پتانسیل کمک به تعاملات هماهنگ‌تر، افزایش همکاری و کاهش تعارضات در زمینه‌های مختلف اجتماعی را دارد.

علاوه بر این، چارچوب بکستر راه‌هایی را برای تحقیقات بیشتر در این زمینه باز می‌کند. با آن‌که باکستر از FPDA برای تحلیل گفتمان‌های گفتاری بهره برده است اما معتقد است که این رویکرد پتانسیل اعمال بر روی انواع متون از جمله متون نوشتاری را دارد و وی به کاربران آینده FPDA توصیه نموده است تا از آن برای تحلیل انواع متون در همه زمینه‌ها بهره برند.

کتابنامه

- Aranda, K. (2006). Postmodern feminist perspectives and nursing research: A passionately interested form of inquiry. *Nursing Inquiry*, 13(2): 135-143.
- Aston, M. (2016). Teaching feminist poststructuralism: Founding scholars still relevant today, *Creative Education*, 7(15): 2251-2267.
- Bakhtin, M. (1981). *The Dialogic Imagination: Four Essays*, TX: University of Texas.
- Barthes, R. (1973). *Mythologies*, London: Granada.
- Barthes, R. (1977). *Image-Music-Text*. New York: Hill & Yang.
- Baxter, J. (2002). "Competing discourses in the classroom: A Post-structuralist Discourse Analysis of girls' and boys' speech in public contexts", *Discourse & Society*, 13(6), pp. 827-842, DOI:10.1177/0957926502013006760.
- Baxter, J. (2003). *Positioning Gender in Discourse*, New York: Palgrave MacMillan.
- Baxter, J. (2008). Feminist Post-structuralist discourse analysis: a new theoretical and methodological approach?, *Gender and Language Research Methodologies*, pp. 243-255, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Billig, M. (1999). Critical discourse analysis and conversation analysis: an exchange between Michael Billig and Emmanuel A. Schegloff, *Discourse & Society*, 10(4), pp. 543-82.
- Bing, J.M. and Bergvall, V.L. (1998). The question of questions: beyond binary thinking, In V.L. Bergvall, J.M. Bing and A.F. Freed (eds), pp. 1-30.
- Brown, G. & Yule, G. (1983). *Discourse analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Butler, J. (1990). Gender trouble, feminist theory, and psychoanalytic discourse, In L.J. Nicholson (ed.), *Feminism/Postmodernism*, London: Routledge.
- Cameron, D. (2001). *Working with Spoken Discourse*, London: Sage.
- Cook, G. (1989). *Discourse*, Oxford: Oxford University Press.
- Cooper, R. (1989). Modernism, post-modernism and organisational analysis 3: The contribution of Jacques Derrida, *Organisation Studies*, 10(4), pp. 479-502.
- Derrida, J. (1976). *Of Grammatology*, Baltimore: John Hopkins Press.
- Derrida, J. (1987). *A Derrida Reader: Between the Blinds*, Brighton: Harvester Wheatsheaf.
- Elliott, A. (1996). *Subject to Ourselves*, Oxford: Polity Press.
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and Social Change*, Cambridge: Polity Press.
- Fardon, J. & Schoeman, S. (2009). A feminist post-structuralist analysis of an exemplar South African school History text, *South African Journal of Education*, 30(2), pp. 307-323, DOI:10.15700/saje.v30n2a333.
- Fishman, P. (1980). Conversational insecurity. In G. Howard, W.P. Robinson and P.M. Smith (eds) *Language: Social Psychological Perspectives*, Oxford: Pergamon Press, pp. 127-32.
- Foucault, M. (1972). *The Archaeology of Knowledge and the Discourse on Language*, New York: Pantheon.

- Foucault, M. (1980). *Power/Knowledge: Selected interviews and other writings, 1972-1977*, New York: Pantheon.
- Foucault, M. (1982). The subject and power. *Critical Inquiry*, 8(4), pp. 777-795.
- Foucault, M. (1984). *What is enlightenment?* In P. Rabinow (ed.), *The Foucault Reader*, London: Penguin.
- Fox-Keller (1985). *Reflections on Gender and Science*, New Haven: Yale University Press.
- Glapka, E (2018). If you look at me like at a piece of meat, then that's a problem – women in the center of the male gaze. *Feminist Poststructuralist Discourse Analysis as a tool of critique, Critical Discourse Studies*, 15(1), pp. 87-103, DOI: 10.1080/17405904.2017.1390480.
- Harris, Z.S. (1952). Discourse Analysis: A Sample Text, *Language*, 28(4), pp. 474-494, Linguistic Society of America.
- Jones, A. (1993). Becoming a 'girl': post-structuralist suggestions for educational research, *Gender & Education*, 5(2), pp. 157-66.
- Jones, K. (2020). A feminist poststructuralist analysis of discourses invoked in the construction of women's leadership identities in higher education, *Educational Administration and Leadership Identity Formation*, 1st Edition, Routledge, 15.
- Kristeva, J. (1984). Woman can never be defined. In E. Marks and I. de Cautivron (eds), *New French Feminisms*, New York: Schocken.
- Kuchek, J. P. (2021). The possibilities of feminist poststructural discourse analysis as an approach to gender research in the mathematics classroom, *Mathematics Education Research Journal* 33(1), pp. 689-711, DOI:10.1007/s13394-020-00364-5.
- Lather, P. (1991). *Getting Smart: Feminist Research and Pedagogy with/in the Postmodern*. London: Routledge.
- Linstead, S. (1993). From post-modern anthropology to deconstructive ethnography, *Human Relations*, 45(1), pp. 97-120.
- Lyotard J.F. (1984). *The Post-modern Condition*, Manchester: Manchester University Press.
- McLaren, H. (2009). Using Foucault's toolbox: the challenge with feminist poststructuralist discourse analysis. Paper presented at Foucault: 25 years on.
- Mills, S. (2002). Third Wave Feminism Linguistics and the Analysis of Sexism and Naming Practices, Plenary lecture at IGALA 2, University of Lancaster, UK.
- Norris, C. (1990). *What's Wrong with Post-modernism: Critical Theory and the Ends of Philosophy*, London: Harvester Wheatsheaf.
- Olsen, T. (1978). *Silences*, New York: Delacourt Press.
- Qiu, S. & Tian, X. (2010). Conversation analysis as discourse approaches to teaching EFL speaking. *Cross Cultural Communication*, 6(4), pp. 90-103.
- Riggenbach, H. (1999). *Discourse Analysis in the Language Classroom*. The Spoken Language. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Scott, D. and Usher, R. (eds) (1996). *Understanding Educational Research*, London: Routledge.

تحليل سياسات تارگرایانه فمینیستی گفتمان به مثابه یک ... (امید ممتاز و دیگران) ۲۹۷

- Skidmore, D. (1999). Discourses of learning difficulty and the conditions of school development, *Educational Review*, 15(1), pp. 17–28.
- Spender, D. (1980). *Man-made Language*, London: Pandora Press.
- Stubbs, M. (1983). *Discourse Analysis: The Sociolinguistic Analysis of Natural Language*, Chicago, IL: The University of Chicago Press.
- Usher, P. (1996). *Feminist Approaches to Research*. In D. Scott and R. Usher (eds), pp. 120–42.
- Van Dijk, T.A. (1993). Principles of Critical Discourse Analysis, *Discourse & Society*, 4(2), pp. 249 - 283.
- Walkerdine, V. (1998). *Counting Girls Out: Girls and Mathematics*, London: Falmer Press.
- Weedon, C. (1997). *Feminist Practice and Post-structuralist Theory*. 2nd ed, Oxford: Blackwell.
- Wetherell, M. (1998). Positioning and interpretative repertoires: conversation analysis and post-structuralism in dialogue, *Discourse & Society*, 9(3), pp. 387-412.
- Zimmerman, D. and West, C. (1975). Sex roles, interruptions and silences in conversation, In D. Thorne and N. Henley (eds) *Language and Sex: Difference and Dominance*, Rowley, MA: Newbury House, pp. 105–29.